

MEMO

Kellele: Riigikogu
Kellelt: Riigikohtu esimees
Kuupäev: 28.05.2013
Teema: **Euroopa Inimõiguste Kohtus 01.01.2012–30.04.2013 Eesti kohta tehtud sisulised lahendid**

Eesmärk: Ülevaate andmine Euroopa Inimõiguste Kohtu poolt 01.01.2012 - 30.04.2013 Eesti kohta tehtud lahenditest¹

Sisulised lahendid:

Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi EIK) tegi Eesti Vabariigi vastu esitatud kaebuste osas ajavahemikul 01.01.2012 - 30.04.2013 kokku 5 sisulist otsust, millest ühes tuvastas rikkumise, kahes leidis, et Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi konventsioon) ei ole rikutud ning neljandas leidis rikkumised kahe kaebuse osas ja kolme kaebuse osas, et rikkumisi ei ole. Viiendas asjas, kus olid ühte menetlusse liidetud seitsme kaebaja kaebused, tuvastas EIK ühe sisulise rikkumise ja nelja kaebaja suhtes protseduurilise rikkumise.

- 1) **6. märtsil 2012 tegi EIK otsuse kohtuasjas *Leas vs. Eesti***, milles tuvastas et isiku õigust õiglasele kohtumenetlusele oli rikutud, kuna tal puudus juurdepääs jälitustoimikus sisalduvatele dokumentidele.

Kaebaja hinnangul rikuti konventsiooni artikli 6 lõiget 1 ja artikli 6 lõike 3 punkti b, kuna tema suhtes toimunud kriminaalmenetluses rikuti poolte võrdsuse põhimõtet ja süütuse presumptsiooni.

Kaebus puudutas kriminaalmenetluses jälitustegevuseks lubade andmist ja jälitustoimikuga tutvumise õigust. Kaebajale ei võimaldatud juurdepääsu jälitustoimikule ning kaebaja sai tutvuda vaid nende valikuliste jälitustegevuse materjalidega, mille esitas kohtule prokuratuur. EIKi rikkumist tuvastava otsuse peamiseks põhjenduseks oli, et kuigi maakohus oli algselt andnud kaebajale ja tema kaitsjale loa jälitustoimikuga tutvumiseks, siis ei suutnud kohus tagada oma määruse täitmist uurimisasutuste poolt. Samuti leidis EIK, et kuigi kaebaja asjas oli kohus väidetavalt ise tutvunud jälitustoimiku materjalidega, et tagada tasakaal süüdistuse ja kaitse vahel, siis ei olnud kohtutoimiku materjalide põhjal sellise tutvumise ulatus selge ning samuti ei teavitatud kaebajat ennetavalt sellisest meetmest. Ka ei selgitatud kaebajale, miks talle ei võimaldata juurdepääsu jälitustoimikule ja millise iseloomuga on

¹ Memo on koostatud Välisministeeriumi ülevaadete põhjal. Ülevaade 2012. aastal Euroopa Inimõiguste Kohtusse ja ÜRO inimõiguste komiteele Eesti Vabariigi vastu esitatud individuaalkaebuste kohta on kättesaadav Välisministeeriumi veebilehel <http://www.vm.ee/?q=node/16262>

avalikustamata info ega isegi mitte seda, kas jälitustoimik üldse sisaldab täiendavat infot. Seega ei olnud EIKi arvates jälitustegevusega saadud tõendite salastatuse/avalikustamise otsustamise protseduur vastavuses võrdse kohtumenetluse põhimõttega ega taganud menetlusosalistele võrdseid võimalusi.

EIK mõistis kaebaja kasuks välja 5200 eurot mittevaralise kahju eest ja 3000 eurot kohtukulude katteks. Hüvitis on kaebajale välja makstud. Lisaks on kaebaja esitanud Riigikohtule oma kriminaalasja teistmisavalduse, mille Riigikohus otsustas 19. novembril 2012 menetlusse võtta. 11. aprillil 2013. aastal jättis Riigikohus teistmisavalduse rahuldamata.

Tulevikus tuleb kriminaalajade, milles osa tõendeid on saadud jälitustegevusega, menetlemisel eriti hoolikalt hinnata kaitse õiguste tasakaalu ja tagamist.

- 2) **29. mail 2012 tegi EIK otsuse kohtuasjas Šuvalov vs. Eesti**, milles asus seisukohale, et endisest kohtunikust kaebaja süütuse presumptsiooni ei olnud prokuratuuri avaldatud teadetega rikutud.

Kaebaja oli endine Harju Maakohtu kohtunik Ardi Šuvalov, kes oli mõistetud süüdi altkäemaksu võtmise eest. EIK leidis (viie poolthäälega kahe vastu), et konventsiooni artikli 6 lõigetega 1 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) ja 2 (süütuse presumptsioon) kaitstud õigusi ei ole rikutud. EIK asus seisukohale, et kaebaja asjas Riigiprokuratuuri poolt pressiteadete avaldamisega ning riigiprokuröri poolt ajakirjandusele avalduste tegemisega ei rikutud kaebaja suhtes süütuse presumptsiooni.

Varem, 30. märtsil 2010, tehtud osaotsuses oli EIK juba tunnistanud vastuvõetamatuks suurema osa kaebaja kaebusi. Nimelt leidis EIK osaotsuses (konventsiooni artikli 8 ning artikli 6 lõike 1 ja lõike 3 punkti d alusel), et Eesti kohtud ei olnud rikkunud kaebaja eraelu puutumatust kriminaalmenetluse kohta teabe avaldamisega; samuti leidis EIK osaotsuses, et kaebajat ei õhutatud kuritegu toime panema, tema vahistamisel ja läbiotsimisel ei rikutud tema kui kohtuniku puutumatust ning tema taotletud tunnistajate istungile kutsumata jätmisega ei rikutud õiglast menetlust. Lisaks kinnitas EIK, et konventsioon ei taga isiku õigust nõuda õigusakti põhiseadusevastaseks tunnistamist.

Kaebaja esitas 29. mai 2012 otsuse peale konventsiooni artikli 43 lõike 1 alusel taotluse asja 17-liikmelisele suurkojale edasisaatmiseks. 22. oktoobril 2012 otsustas EIKi suurkoja viiest kohtunikust koosnev kolleegium, et kaebaja taotlust ei rahuldata.

- 3) **29. mail 2012 tegi EIK otsuse kohtuasjas Julin vs. Eesti**.

EIK koondas ühte menetlusse vangist kaebaja Vjatšeslav Julini neli erinevat kaebust, mis olid seotud konventsiooni artiklite 3 (piinamise keelamine), 6 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) ja 8 (õigus era- ja perekonnaelu austamisele) väidetava rikkumisega. EIK asus oma otsuses seisukohale, et:

- artiklit 3 on rikutud osas, mis puudutab kaebaja rahustusvoodis kinnipidamist;

- artiklit 3 ei ole rikutud osas, mis puudutab kaebaja suhtes jõu ja käeraudade kasutamist (üks kohtunik jäi eriarvamusele);
- artiklit 3 ei ole rikutud osas, mis puudutab kaebaja kaebust, et tema väärkohtlemise kaebusi ei uuritud kohaselt;
- artikli 6 lõiget 1 ei ole rikutud osas, mis puudutab kinnipidamistingimuste peale esitatud kaebuste riigilõivust vabastamata jätmist;
- artikli 6 lõiget 1 on rikutud osas, mis puudutab kaebaja täieliku läbiotsimise peale esitatud vaiete läbivaatamata jätmist, kuna sellega võeti kaebajalt ära võimalus pöörduda halduskohtusse.

Kõik ülejäänud kaebused tunnistas EIK vastuvõetamatuks.

EIK mõistis kaebajale kahe tuvastatud rikkumise eest mittevahalise kahjuna 10 000 eurot. Otsusega mõistetud hüvitis on kaebajale välja makstud.

4) 3. juulil 2012 tegi EIK otsuse kohtuasjas *Samsonnikov vs. Eesti*.

Kaebaja Dmitri Samsonnikov kaebas konventsiooni artiklite 8 (õigus era- ja perekonnaelu austamisele) ja 3 (piinamise keelamine) väidetava rikkumise peale. Kaebaja on Vene Föderatsiooni kodanik, kelle tähtajalist elamisluba ei pikendatud, kuna ta oli korduvalt süüdi mõistetud erinevate süütegude toimepanemise eest. Jaanuaris 2011 oli kaebajale tehtud lahkumisettekirjutus ning mais 2011 saadeti ta Eestist välja, kolmeaastase sissesõidukeeluga.

EIK leidis (viie poolthäälega kahe vastu), et kaebaja konventsiooni artikliga 8 tagatud õigusi ei ole rikutud. EIK viitas oma senises kohtupraktikas väljakujunenud kriteeriumitele ning hindas nende alusel kaebaja sidet Eesti ja Venemaaga, kaebaja toime pandud tegude raskust ja olemust, tema väljasaatmise mõjusid tema perekonnaelule ning asus seisukohale, et antud juhul oli väljasaatmine ja kolmeaastane sissesõidukeeld proportsionaalne.

5) 28. märtsil 2013 tegi EIK otsuse kohtuasjas *Korobov jt vs. Eesti*.

Seitsme kaebaja kaebused olid seotud konventsiooni artiklite 3 (ebainimlik ja alandav kohtlemine), 5 (õigus isikuvabadusele ja -puutumatusel), 6 (õigus õiglasele kohtumenetlusele) ja 14 (diskrimineerimise keeld) väidetava rikkumisega. Kõik kaebajad olid 27.04.2007 või 28.04.2007 ööl politsei poolt kinni peetud. Hiljem esitasid nad eraldi avaldused politsei suhtes kriminaalmenetluse alustamiseks. Ühegi avalduse alusel kriminaalmenetlust ei alustatud ja lõpliku kohtuastmena otsused teinud Tallinna Ringkonnakohus kriminaalmenetluse alustamatajätmise peale esitatud kaebusi ei rahuldanud.

EIK oma 28. märtsi 2013 otsuses otsustas nelja kaebaja võimaliku väärkohtlemise ja riigivõimude poolse uurimiskohustuse täitmise üle, samuti kõigi kaebajate kinnipidamise üle osas, kas kaebajatelt vabaduse võtmisel oli seaduslik ja konventsiooniga kooskõlas olev alus ning kas kaebajatel oli tõhus õiguskaitsevahend konventsiooni artikli 5 lõikes 5 sätestatud hüvitise nõudmiseks artikli 5 rikkumise korral.

EIK nõustus artikli 5 lõike 1 alusel esitatud kaebuste osas valitsuse esialgse vastuväitega, et need on vastuvõetamatud, kuna ükski seitsmest kaebajast ei ole esitanud kinnipidamise seaduslikkuse kohta kohaseid riigisiseseid kaebusi. EIK rõhutas lisaks ka seda, et ei ole mingit alust kahelda selles, et kõnealusel

ajal oleksid Eesti kohtud neid kaebusi arutanud sõltumatult ja erapooletult. Seega ei pidanud EIK vajalikuks kinnipidamise aluseid hinnata. Artikli 5 lõike 5 kohta leidis EIK, et kuna artikli 5 lõike 1 rikkumist ei ole tuvastatud, siis ei ole hüvitise maksmist nõudev artikkel antud asjas kohaldatav.

Artikli 3 alusel esitatud kaebustes tuvastas EIK ühe sisulise rikkumise ja nelja kaebaja suhtes protseduurilise, st uurimiskohustuse täitmatajätmise rikkumise. EIK leidis, et kaebaja Petrovi suhtes oli kasutatud ülemäärast jõudu, mistõttu on konventsiooni artiklit 3 rikutud. EIK mõistis Petrovile mittevaralise kahjuna 14 000 eurot. Korobovi, Mihhaidarovi ja Zatvornitski suhtes leidis EIK, et artikli 3 sisulist rikkumist ei ole. Samas leidis EIK, et eelnimetatud nelja kaebaja kaebusi väärkohtlemise kohta ei olnud riigivõimude poolt kohaselt uuritud. EIK mõistis artikli 3 protseduurilise aspekti rikkumise eest Korobovile, Mihhaidarovile ja Zatvornitskile igäühele 11 000 eurot.

Lisaks on oluline rõhutada, et juba 14. septembril 2010 tegi EIK samas asjas osaotsuse, milles tunnistas suure hulga kaebusi vastuvõetamatuks. EIK leidis, et kaebajate kaebused artikli 6 lg 2 (süütuse presumpatsioon) ja lg 3 (kaitseõigus jm) ning 14 (diskrimineerimine) alusel ei ole põhjendatud ja tuleb tunnistada vastuvõetamatuks. EIK kinnitas, et etnilisel alusel diskrimineerimist ei ole olnud. Samuti leidis EIK osaotsuses, et kolme kaebaja kaebused artikli 3 alusel olid selgelt põhjendamatud. Kõikide kaebajate kaebused artikli 5 lõike 2 (teatamine kinnipidamise põhjustest) väidetava rikkumise kohta tunnistas EIK samuti vastuvõetamatuks.